

A zeneköltő feltehetően nyomban az Eroica után belekezdett a c-moll szimfónia komponálásába, számos vázlatot készített, majd váratlanul abbahagyta ezt a munkát, és megírta a B-dúr szimfóniát, amely ily módon szimfóniái sorában a negyedik helyre került. Az V. szimfónián tehát tulajdonképpen négy eszten-deig, 1804-től 1808-ig dolgozott Beethoven. A munka java részét 1807-ben végezte. A szimfónia bemutatója 1809. december 22-én zajlott le a Theater an der Wienben rendezett monumentális szerzői est („akadémia”) keretében, amelynek műsorán az V. és VI. szimfónia, a C-dúr mise néhány tétele, a G-dúr zongoraverseny, egy ária és a Karfantázia szerepelt. A szimfónia ajánlása ugyanannak a Razumovszkij grófnak szól, akinek nevét az 59-es opusz-szám alatt összefoglalt három vonós-negyessel tette halhatatlanná a zeneszerző.

A szimfónia létrejöttének e hosszú folyamata időt és lehetőséget nyújtott az alkotónak ahhoz, hogy a mű koncepcióját végérvényesen kialakíthassa magában. A vázlatok arról tanúskodnak, hogy ezzel a darab elején még nem volt tisztában. Az anyaggal folytatott küzdelem során derenghetett fel benne a „Sors-szimfónia” eszméje és a négy tétel keményveretű egységének gondolata. Bár Beethoven szívesen úzótt gúnyt azokból, akik műveinek mondanivalója iránt okvetetlenkedve érdeklődtek nála, a c-moll szimfónia első ütemeihez fűzött szavait („Így kopog a sors az ajtón”) komolyan kell vennünk. Kétségtelen, hogy az Eroica — bár a hősi jellem és küzdőképesség egyedülálló zenei kifejezése — a zeneköltő számára nem oldotta meg végérvényesen az élet nagy kérdéseit. A harcról (legyen az akár valóban a sorssal vívott harc) és a győzelemről még jelentős mondanivalója volt. Ha a III. szimfóniában a hősi életet általánosítja művészi fokon, az V.-ben még szélesebben általánosít, amikor az emberi akarat hősköteményét énekli meg.

A c-moll szimfónia hangszerelése, zenekari színei egyaránt különböznek az Eroica dús és fényes effektusaitól és a IV. szimfónia szánt-szándékkal redukált, kamarazenekari hanghatásaitól. Ezúttal a „kevés sokat!” jegyében néhány erőteljes kontúrral, egyszerű, határozott vonalakkal, a lényeg egyértelmű kiemelésével vázolja fel zenekari tablóját. Beethoven addig elért művészi magaslatán már kockázatos merészség egyszerűnek lenni, unisono-vonósokkal és fafúvós kórusokkal növelni zenekara hangvolumenét. Ezt a kockázatot a zeneköltő habozás nélkül vállalni meri, és csak a győzelmes fináléban bővíti ki a hagyományos zenekart harsonákkal, piccolo fuvolával és kontrafagottal.

Az Eroica első tételében a meglepetés erejével hatott az, hogy lassú bevezetés helyett mindössze két erőteljes akkord nyitotta meg a szonáta-tételt. Az V. szimfóniában semmiféle „függöny” nincs, a sors kopogó főtémája minden bevezetés nélkül, az aszfalt nyelvén szólva „egyből” felhangzik, és ez a motívum többé nem hallgat el a szimfónia négy tétele során. Az első tétel tematikáját mindvégig ez határozza meg, de nemcsak témaanyagára, hanem formájára nézve is döntő: ebből a pregnáns négy hangból nem lehet terjedősen kidolgozott, szerteágazó gondolatokkal zsúfolt formát alkotni, mert akkor odavész meggyőző ereje, és a motivikus munka merő játékszerévé válik. Beethoven talán egész munkássága során

Ludwig van Beethoven

V. (C-MOLL) SZIMFÓNIA OP. 67

A

- I. Allegro con brio 7' 25"
II. Andante con moto 11' 05"

B

- III. Scherzo. Allegro attacca
IV. Allegro 13' 55"

Wiener Philharmoniker / Bécsi Filharmonikusok

Vezényel

SOLTI GYÖRGY

nem írt olyan tömör és lényegretörően szűkszavú szonátatételt, mint az V. szimfónia első tételében! Csak egyetlenegyszer, egyetlen ütem tartamára enged utat a szubjektív elmélkedésnek: a visszatérésben az első oboának rövid kadenciát ír elő, ez azonban egy világ fájdalmát, a zeneköltőnek az egész emberiséggel való együttérzését fejezi ki.

A második tétel ezúttal a lassú zenét helyettesíti dal formájú témájával és annak három változatával: melankolikus és nagyon komoly indulózene, amely azonban nem annyira a lábat serkenti lépkedésre, mint az agyat a világ során való elmélkedésre. A mély részvét itt is megnyilvánul: a dallam utolsó két ütemében, de ezúttal nem annyira a megindultság, mint inkább a rezignáció hangján. Pedig ez a szelíd, 3/8-os menetelés is a sors kopogásának ritmikáját ismétli! Hát még az első variáció végén felhangzó monoton és fenyegető gordonka-„ütések”! A tétel biztató kicsengése azonban, úgy tűnik úrrá lett e fenyegető emlék fölött.

Beethoven szimfóniáiban a scherzo nem mindig marad hű a szó eredeti jelentéséhez, és többnyire cseppet sem „tréfás”. Az V. szimfónia harmadik tétele, bár nem viseli a Scherzo feliratot, karakterét és formai megoldását tekintve nyilván az. Tánccos kedvnek, enyelgő tréfának azonban teljességgel híjával van. A sors kopogása uralja ezt a tételt is. Miután a mélyből feltörő, drámai hármashangzatmenet deklamáció-szerű sóhajai a távolba vesztek, felhangzik a kopogó motívum kíméletlen válasza, és ez a szorongatott hangulatú párbeszéd adja a scherzo tétel fő tartalmát. Ennek a „rendhagyó” scherzónak a trió-szakasza sem a megszokott ellágyult hangulatot árasztja, hanem groteszk és esetlen tánc, amely talán valami őslény rop a nagybögők és fagottok nem éppen kecses dallamára. A scherzót közvetlen átmenettel kapcsolta Beethoven

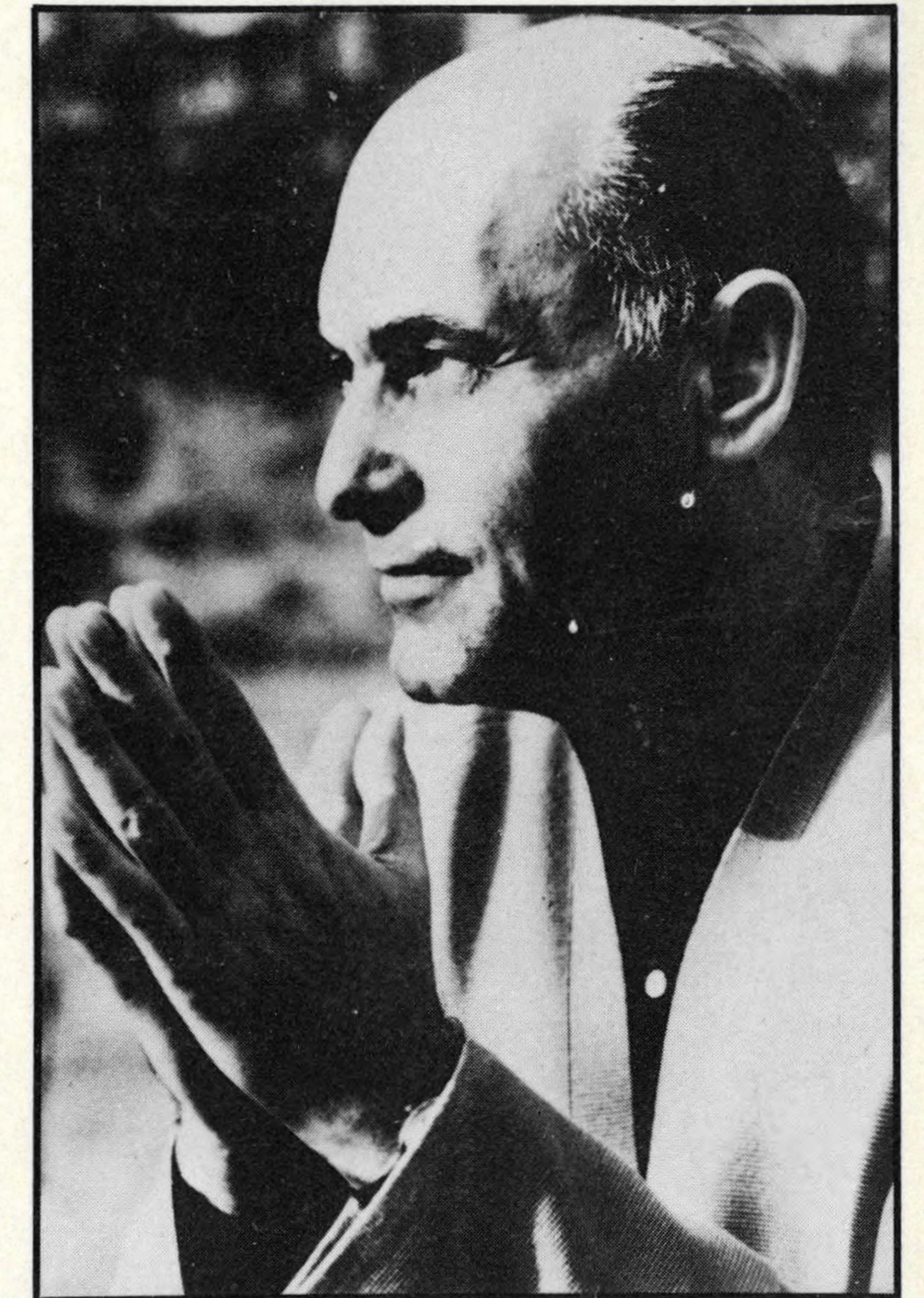
a fináléhoz. Ez az átmenet, az ijesztő csendben kitartott álló hangok, és az üstdob szüntelen ütései közepette felhangzó hármashangzatdeklamáció utolsó, félénk felhangzása. A feszültség a végletekig fokozódik, de valahonnan már fény sugar lopózik a sötétbe, akárcsak Florestan cellájába annak idején... A szabadító operák föld alatti börtöneinek atmoszféráját ezúttal a szimfónia szabadító fináléjának bevezetésében idézi fel Beethoven. Ez a finálé a maga mindent elsöprő, diadalmos C-dúr hangnemével, indulóritmusának fortissimo-harsogásával szinte fizikai értelemben jelent feloldást az előző tételek kínzó feszültsége után. A befejezés előtt ugyan még egyszer felkődlik a harmadik tétel kísérteties hangulata, de mindez csak emlékezés már: a győzelmet senki sem veheti el többé a sorson erőtt vett embertől!

Pándi Marianne

Solti György ma a világ leghíresebb karmestereinek egyike, népszerűsége a maga nemzedékében csak Karajanéval és Bernsteinével mérhető össze.

1912-ben született Budapesten. Pályáját a zene óriásainak neve kíséri, a kezdeti szakasztól napjainkig: a Zeneművészeti Főiskolán Dohnányi, Bartók, Kodály és Weiner tanítványa volt, zongoraművészi, zeneszerzői és karmesteri képzést kapott. 1937-ben már a Magyar Királyi Operaház korrepetitoraként Toscanini asszisztense a Salzburgi Ünnepi Játékokon. A II. világháború előtt Svájcban telepedik le, 1942-ben a Genfi Nemzetközi Zenei Versenyen ő nyeri a zongoristák I. díját. 1946-tól a Bajor Állami Opera főzeneigazgatója, egyseriben nemzetközileg elismert és keresett dirigens, újra ott van a Salzburgi fesztiválon is.

(A varázsfuvolát vezényli, akárcsak 1948-as budapesti látogatásakor.) 1952-től a frankfurti opera művészeti vezetője, 1959-ben Londonban olyan sikerrel tanítja és mutatja be *A rózsalovagot*, hogy meghívják a Covent Garden főzeneigazgatói posztjára. Ezt a tisztséget 1971-ig tölti be, azóta a Chicagói Szimfonikus Zenekar vezető karnagya, e minőségben egy másik magyar világhíresség, Reiner Frigyes utóda.

Solti széles hangverseny- és operarepertoárja Haydn-tól Schönberg-ig terjed, ugyanakkor a közbeeső kétszáz év szinte minden nagy zeneszerzőjének „specialistája”. Ez éppúgy érvényes a Mozart-, Verdi- és Wagner-operákra, mint Beethoven, Schubert, Brahms, Bruckner, Mahler és Richard Strauss szimfonikus és vokális műveire. Különleges ambíció fűti, hogy „anyanyelvi” mestereinek, Lisztnek, Bartóknak és Kodálynak a zenéjét világszerte diadalra vigye. A hatalmas repertoárt az elmúlt harmincöt évben — néhány RCA felvételt nem számítva — a DECCA rögzítette hanglemezre, Solti az ő kizárólagos sztárkarmesterük. Sok produkciója azóta már a hanglemeztörténet legendás előadásai közé emelkedett, például a teljes Ring-ciklus, Mahler VIII. szimfóniája stb. A karmesterek közül ő nyerte el legtöbbször a Francia Hanglemez-akadémia nagydíját és az ő CD kiadványaiból adtak el először egymilliónál több lemezt a világon.

A németesített keresztnévű karmestert angol lovagi címmel, a francia Becsületrenddel és még számos kitüntetéssel halmozták el, de *Sir Georg Solti* — mint a Magyar Televízióban nyilatkozta —, elégedett lesz, ha szülőhazájában (ahol az 1980-as évek elején jelentős zenei alapítványt is tett) Solti Györgyként ismerik s emlékeznek rá.

Design: Dirk Degenhart

© 1959 The Decca Record Company Ltd., London
Made in Hungary

Révai Printing House, Budapest
Manager: Mrs. Márta Horváth

AC